

Kandidatuppsats i Mänskliga Rättigheter.
ENSKILDA HÖGSKOLAN STOCKHOLM

EXAMENSARBETE
Kandidatuppsats
Programmet i
Mänskliga Rättigheter.
Höstterminen 2018

Barnens situation under finska vinterkriget

En intervju- och litteraturstudie med FN:s Konvention om barnets
rättigheter som tolkningsredskap

Författare: Jenny Österberg

Handledare: Linde Lindkvist

Keywords: Children, war, Winter-war, conflict, situation

Nyckelord: barn, krig, vinterkriget, konflikt, situation

English title: The childrens situation during the Winter War

Tack

Tack till min sambo Erik som alltid stöttar mig i allt jag gör och som gett mig energi genom hela denna process.

Tack till Maila Ahotupa för din styrka och för att du ville dela din berättelse med mig.

Tack till min handledare Linde Lindkvist som hjälpt mig att hitta vägen med denna uppsats och för all kunskap du gett mig.

Abstract

This essay examines how the children of the Finnish Winter War were treated in the process. It focuses on three questions which are about the children's situation and responsibility in the war. It also examines to what extent the UN Convention on the Rights of the Child as a tool can interpret what risks the children's situation put them in. These questions are being answered through an interview with a Finnish war child and a literature study.

The interview is reinforced by stories from other children who were repositioned during the war and also from those who were adopted to Sweden. The Convention on the Rights of the Child is used as the theory for understanding the children's situation. It is a tool to describe what needs children have and their needs to have a stable childhood. The essay finds that many children were exposed to events that affected how much time they had to be children and they were forced to take on a role of responsibility in their families. The situation can therefore clearly be said as not optimal for them. Many were forced to grow up too early because of this and were not allowed to participate in decisions or to consider their own feelings. A lot of them ended up falling behind in school and sources at the time were concerned that it could have consequences for their development which is also considered in this essay.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Metod och material	6
1.3 Avgränsningar	8
1.4 Tidigare forskning	9
1.5 Disposition	11
1.6 Teori	12
2 Barnens situation i finska vinterkriget	16
3 Barnens ansvarstagande roll i finska vinterkriget- intervju med ett finskt krigsbarn. 21	
4 Barnkonventionen som tolkningsredskap för barnens ansvarstagande och situation . 26	
Kritik mot Barnkonventionen som redskap	33
5 Slutsats	34
Bibliografi	36

1. Inledning

Under finska vinterkriget som pågick under andra världskriget tvingades omkring 70 000 barn förflyttas till Sverige och bo i fosterfamiljer. Efter kriget återvände ungefär 60 000 av dessa barn till Finland.¹ FN bildades 1945 för att ena världen efter den förödelse som kom av andra världskriget i förhoppningen om att finna fred. År 1948 satte sig FNs kommission ner och påbörjade skapandet av den Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Denna antogs samma år i december.² Denna ligger till grund för alla internationella konventioner som finns idag, däribland FN:s Konvention om barnets rättigheter som används som redskap i denna uppsats.

Det finska vinterkriget pågick från november år 1939 till mars 1940 då Finland blir tvingade att sluta fred med Sovjetunionen.³ Vid detta skede tvingades Finland ge stora landmassor till Ryssland och över 400 000 finländare tvingades lämna sina hem i dessa områden.⁴ Flykten som skedde från det finska området Karelen blev kallat en massflykt. Fredsavtalet som Finland svurit med Sovjet tvingade dem till detta eftersom området blev sovjetiskt. Karelen återerövrades sedan 1941 och många utav dem som flytt återvände hem. Det kom 6 000 barn till Stockholm bara under första halvåret av 1942 som en konsekvens av att Finland återigen hade erövrats.⁵

År 1944 bildade Finland ny regering och det skrevs ett nytt fredsavtal och återigen tvingades den karelska befolkningen lämna sina hem för att Ryssland tog över.⁶ Av detta följde att ytterligare ett stort antal barn adopterades till Sverige. Alla dessa händelser kan ha påverkat hur situationen för barnen som flydde och adopterades under denna tid utvecklades vilket är vad denna uppsats har som mål att undersöka.

¹ Pertti Kavén, 2013, De finska vinterkrigsbarnen, I: *Populärhistoria*, <https://popularhistoria.se/krig/andra-varldskriget/de-finska-krigsbarnen> Hämtad: 18.10.03

² The United Nations, u.å., *Enade för mänskliga rättigheter*, <http://www.enadeformanskligarattigheter.se/what-are-human-rights/brief-history/the-united-nations.html> Hämtad: 18.10.03

³ Vinterkriget, u.å., Gerillakrig i 40-graders kyla, Illustrerad Vetenskap, *Världens historia*, <https://varldenshistoria.se/krig/andra-varldskriget/vinterkriget-gerillakrig-i-40-graders-kyla> Hämtad: 18.10.24

⁴ Sovjetunionen anfaller Finland, u.å., *Levande historia*, <https://www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/andra-varldskriget/september-december-1939/sovjetunionen-anfaller-finland> Hämtad: 18.10.30

⁵ Katarina Vastamäki, 2009, *Min pappa – ett krigsbarn*, Books on Demand: Visby, s. 26

⁶ Birgitta Kurtén Lindberg, 1999, Flykten från Karelen, *Populärhistoria*, <https://popularhistoria.se/krig/andra-varldskriget/flykten-fran-karelen>

1.1 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen har som syfte att undersöka barnens situation under finska vinterkriget. Undersökningen vill se om barn fick behålla sin roll som barn när de levde i krig eller inte. I samtliga fall i uppsatsen undersöks hur barnen behövt agera när de adopterades från och flydde kriget. Uppsatsen kopplar Barnkonventionen till dessa forskningsfrågor och använder denna som redskap för att utforska problematiken med barnens situation i finska vinterkriget.

Frågeställningar

- *Hur såg situationen ut för barn under finska vinterkriget?*
- *Var det möjligt att bibehålla rollen som barn i ett krig eller konflikt utan att behöva ta en ansvarstagande och vuxen roll?*
- *I vilken mån kan Barnkonventionen som redskap tolka vilka risker barnens situation försatte dem i?*

1.2 Metod och material

I uppsatsen används en kvalitativ metod där grunden dels är en litteraturstudie om de finska krigsbarnens situation och dels en historisk intervju med ett finskt krigsbarn. Valet föll på intervjustudie för att författaren hört om informantens historia och blev inspirerad att fördjupa sig i finska krigsbarnens situation som forskningsområde och att intervjuer med krigsbarn därför var en bra metod att börja med. Författaren redogör för ett antal berättelser och intervjuer ur ett flertal böcker där samtliga utspelar sig under andra världskriget. Den intervju som genomförts med ett krigsbarn är huvudobjektet i denna uppsats och dennes historia stärks med hjälp av den tidigare forskning som böckerna och dess historierna innebär. Analysen innehåller konstruktiva inslag gällande historiska berättelser som är både muntliga och skriftliga. Analysen är konstruktiv så till vida att den diskuterar vad barnen utsattes för och vad som hade kunnat göras annorlunda som kan tas lärdom av även idag. Intervjun är en dokumenterande metod som används för att öppna upp en ny uppfattning om historiska skeenden. Det är inte en statisk eller passiv fakta utan alltid föränderligt för att skapa meningsfullhet i minnen. I vilken mån muntliga berättelser är trovärdiga och användbara ligger i balansen mellan författaren och informantens dialog.⁷

⁷ Martin Gustavsson & Yvonne Svanström (red.), 2018, *Metod, guide för historiska studier*, Studentlitteratur: Lund, s. 162-163

Barnkonventionen är det teoretiska verktyget och används för att synliggöra de situationer som barnen försattes i. En berättigad invändning mot det här tillvägagångssättet är att det är anakronistiskt. Barnkonventionen blev inte färdig förrän år 1989 och var därför inte påtänkt när finska vinterkriget pågick. En annan invändning är att Barnkonventionen är ett juridiskt dokument och borde inte användas som ett analysredskap. I den här uppsatsen har ändå valts att utgå från Barnkonventionen eftersom begreppen i dokumentet har ett egenvärde och kan användas för att belysa behov som barn har. Uppsatsen ger ett nytt perspektiv på de finska krigsbarnens situation och roll under kriget med hjälp av dessa begrepp vilket ger oss lärdom av historien som kan vara till hjälp för krigsbarn idag.

Den genomförda intervjun var ostrukturerad, så till vida att intervjuaren valde att börja intervjun med en mycket öppen fråga där informanten i första hand fick berätta sin upplevelse av det finska vinterkriget.⁸ Det har funnits i åtanke att informanten kan ha glömt en del av sin historia då det är väldigt lång tid gången sedan det skedde. Minnen av händelser som individer själva upplevt börjar försämrans redan vid ung ålder och försämrans genom hela livet.⁹ Minnen är en aktiv process som arbetar för att skapa meningsfullhet i det förflutna. Det är därför viktigt att förstå denna process som berättare och framföra den kontext som informanterna beskriver.¹⁰

Intervjun analyseras med ett flertal artiklar i Barnkonventionen som verktyg. Materialet för tidigare forskning har valts av författaren att inkludera *Finska Krigsbarns livsberättelser* av Terttu Häggström, *Finska Krigsbarn* av Lillemor Lagnebro, som båda intervjuat barn från kriget. Lagnebros bok är en doktorsavhandling som hon lagt fram vid Umeås Universitet. Böckerna *Min pappa- ett krigsbarn* av Katarina Vastamäki som berättar sin pappas berättelse från kriget och *70 000 små öden* av Pertti Kavén som själv var krigsbarn och även historiker återfinns här. Vastamäki och Kavén har nära koppling till vinterkriget och kan därför ge en fördjupad bild av situationen som var. Lagnebro och Häggström är två utomstående forskare som återger barnens berättelser på ett sätt som bedöms vara mer neutral än de andra två som har en närmre relation till kriget.

Det redogörs även för en andrahandsintervju som genomförts av en lokaltidning i västra Sverige med den informant som författaren själv planerat att genomföra en intervju med. Denna intervju inspelades för nästan tio år sedan och informanten återger största delen av sin barndom och

⁸ Martin Gustavsson & Yvonne Svanström (red.), 2018, s. 165

⁹ Inger Raune, Minnet börjar förändras redan vid tjugo, senast uppdaterad 2009, I: *Äldre i centrum*, <http://www.aldreicentrum.se/till-tidskriften/2004-2002/Nr-42003--Nar-hjarnan-sviktat/Minnet-borjar-forandras-redan-vid-tjugo/> Hämtad: 18.10.10

¹⁰ Martin Gustavsson & Yvonne Svanström (red.), 2018, s. 161

även det vuxna livet. Detta har valts att inte inkludera hans vuxna liv i denna uppsats eftersom det inte är relevant för uppsatsens frågeställningar som endast gäller tiden i vinterkriget som barn. Hans berättelse har inkluderats för att den återger en mer nyanserad och fördjupad berättelse än de övriga och hans bild av upplevelsen för barnen som förflyttades.

Det finns medvetenhet om att endast ha intervjuat en person från finska vinterkriget är svagt material och att det kan ses som subjektivt. Valet togs för att författaren har en relation till den intervjuade och fann det enkelt att samordna en tid för intervjun. Dennes historia är ett exempel som liknar många andra barns upplevelser och gör berättelsen tillitsfull och mer fördjupande. Berättelserna som återges måste ses i relation till den tid som informanterna var barn i och hur samhället såg på barn i denna tid.¹¹ Tryggheten i relationen gav intervjun ett öppnare klimat och gjorde att informanten vågade dela med sig av större delar av sin historia. Valet föll på denna informant för att hon ifrån början var inspiration till valet av ämne och därför ett självklart val till informant.

1.3 Avgränsningar

I uppsatsen har författaren valt att avgränsa sig till en intervju ifrån ett specifikt krig som varit viktigt för vår historia. Detta av anledning att informanten uppger ett tydligt exempel på en livssituation som går att likna vid många andras i denna tid. Dessutom ges det möjlighet att gå djupare in i dennes berättelse och öppnar för en mer nyanserad analys av materialet. Det blev enkelt att huvudfrågeställningen skulle komma att handla om problematiken kring barns roll i krig och konflikt. Ifrån början var det som tidigare sagt planerat att vara en ytterligare intervju med ett annat krigsbarn som tackat ja, där uppstod det tyvärr sedan komplikationer som medförde att det inte fanns möjlighet till detta.

I uppsatsen har i tidigare forskning valts att inkludera både de barn som evakuerades inom Finland under kriget och de som blev adopterade till Sverige utan att ta i beaktning om de återvänt till Finland eller inte då det i de flesta av fallen skett efter krigets slut och det är endast situationen under flykten eller adoptionen som varit relevant för denna uppsats. Det krigsbarn som intervjuats av författaren var åtta år gammal när kriget började och de barn som finnes i övriga berättelser i den tidigare forskningen återges inte åldern på dem alla när de befanns sig i kriget förutom faktumet att dem i berättelserna beskrivs var barn.

¹¹ Martin Gustavsson & Yvonne Svanström (red.), 2018, s. 177

1.4 Tidigare forskning

Häggström har intervjuat finska vinterkrigsbarn som under lång tid separerades från sina föräldrar vilket sades var menat att skydda dem. Ur Häggströms perspektiv har detta påverkat många utav dem starkt.¹² Föräldrarna till barnen hann i många fall inte prata med dem innan de skickades iväg på flykt vilket innebar att sorgprocessen blev mycket svår för många barn som återgivit sina berättelser.¹³ Flera barn beskriver att dem lovades av sina fosterfamiljer att dem skulle få träffa sina föräldrar igen vilket sedan aldrig skedde.¹⁴

Häggströms berättelser belyser barnen som adopterades och främst deras relation till sina föräldrar. Ett exempel är en mammas brev till sitt barns fosterföräldrar där pojken vid adoptionen till Sverige sägs själv beskrivit att han redan var man.¹⁵ Ett fosterföräldrapar berättade att deras dotter var tydligt före sina klasskamrater i den mentala utvecklingen och andra beskrev att en flicka hade tydliga modersinstinkter gentemot sin lillebror.¹⁶ Kvinnor i armén berättade att barnen som kom ifrån Finland sällan grät.¹⁷ När de sedan blivit undersökta anpassade de sig snabbt och började leka. På resan till Sverige fick de äldsta barnen i samtliga fall ansvar för de yngre.¹⁸ Flera av de äldre barnen beskrev att de ville bevisa för sina föräldrar att de var duktiga och stora, att de kunde ta hand om sina yngre syskon.¹⁹ De barn som adopterades till Sverige hade ofta svårt att klara av skolan då de var tvungna att arbeta i sina fosterhem på dagarna.²⁰

De flesta barnen fick från sina byar först resa med häst och vagn, sedan vidare med buss eller tåg till Helsingfors innan de skickades över till Sverige. Alla tågen som begavs till Sverige hade uppehåll på dagarna och reste endast på nätterna för att inte synas för ryssarna. Det hände ändå ett par tillfällen att tågen med barn blev bombade av ryska flygplan.²¹ Alla barnen som reste till Sverige fick en adresslapp kring halsen som var textad med deras namn, födelsedatum och

¹² Terttu Häggström, (Red.), 2003, *Finska krigsbarns livsberättelser, att leva med uppbrott och rotlöshet*. Luleå Tryck: Luleå, s. 14

¹³ Terttu Häggström, 2003, s.15

¹⁴ Terttu Häggström, 2003, s. 21

¹⁵ Terttu Häggström, 2003, s.25

¹⁶ Terttu Häggström, 2003, s. 44

¹⁷ Terttu Häggström, 2003, s. 54

¹⁸ Terttu Häggström, 2003, s. 55, 61

¹⁹ Terttu Häggström, 2003, s.58

²⁰ Lillemor Lagnebro, 1994, *Finska Krigsbarn*, Umeå universitet: Umeå, s. 165

²¹ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 62

hemort.²² Lagnebro beskriver ett perspektiv som belyser hur barnen mått av det som skedde under kriget.

Det uppstod situationer där det var bestämt att familjen gemensamt skulle åka över till Sverige och barnen sedan sattes själva på ett tåg som tog dem till fosterfamiljen i Sverige. Syskon separerades ofta vid uppsamlingslägren i Sverige men återförenades i de flesta fall efter ett par dagar. Där hade de äldsta syskonen ansvar för att syskonskaran skulle hitta tillbaka till varandra.²³ Det var inte alls ovanligt att adopterade barn användes som arbetskraft. Oftast genomfördes inga åtgärder för att förändra detta. Flera berättelser beskriver att barnen fick skuld känslor och trodde att deras biologiska föräldrar var arga på dem när de skickades till Sverige.²⁴ Ett barn uttalade att hon tror att resan till Sverige var lika skadlig som att stanna i Finland under kriget, så hon kände ingen ånger kring detta.²⁵

Vastamäkis har perspektiv på sin pappas resa under finska vinterkriget, han blev adopterad till Sverige och återvände aldrig till Finland. Här får vi en djupgående beskrivning av hela kriget och resan. I hans familj visste barnen först inte om att de skulle resa ensamma till Sverige, det framkom när det närmade sig.²⁶ Det var ifrån början i hans fall sagt att de skulle stanna i Sverige i ett halvår men detta förändrades när de kom fram.²⁷ Det var få barn som visste om vad som skedde på resan, det försvårades ytterligare för dem när de inte kunde eller förstod språket vid ankomst.²⁸

Pappans syster hade likt andra familjer på tågresan till Sverige ansvar för dem yngsta syskonen.²⁹ När barnen kom fram till Stockholm bodde dem på hotell Anglais i flera nätter och fördelades sedan på olika tåg ifrån Stockholm ut till mindre städer. Barnen i familjen skiljdes från varandra och de alla höll sig från att gråta för att vara starka.³⁰ Han hamnade i en fosterfamilj några byar bort ifrån sina syskon. Fosterföräldrarna var så pass nöjda med honom att de skickade brev till hans biologiska föräldrar och bad om att få behålla honom utan hans vetskap.³¹

²² Lillemor Lagnebro, 1994, s. 63

²³ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 64

²⁴ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 66

²⁵ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 74-75

²⁶ Katarina Vastamäki, 2009, s. 11

²⁷ Katarina Vastamäki, 2009, s.13

²⁸ Katarina Vastamäki, 2009, s. 15, 33

²⁹ Katarina Vastamäki, 2009, s. 22

³⁰ Katarina Vastamäki, 2009, s. 30

³¹ Katarina Vastamäki, 2009, s. 42, 46

Fosterföräldrarna fick senare ett biologiskt barn och pojken blev då ansvarig för hemmet och gården.³² De vädjade ändå till hans biologiska föräldrar i Finland om att få adoptera honom.³³ Vastamäki talar om vilka konsekvenser det gett som att han till exempel haft svårt att visa känslor långt upp i ålder och att integritet var det närmaste han kom det.³⁴ Det tydliggörs här att de finska barn som fick stanna i Sverige och som hade fortsatt kontakt med de biologiska föräldrarna är dem barn som klarat sig bäst.³⁵

Dessa texter belyser barnens situation men fördjupar sig inte i vad som hände med barnen under kriget, känslor beskrivs i förbigående. De belyser en del om vad som skett efter kriget vilket inte är fokuset här. I denna uppsats fördjupas frågan om barnens situation och belyser framförallt rollerna som barnen tog. Här läggs fokus på den ansvarstagande roll som barnen fick och inte specifikt vad barnen fick göra eller konsekvenserna kriget fått för dem senare i livet som de övriga författarna belyser. Rollerna belyses på ett unikt sätt genom att testa barnkonventionen som tolkningsverktyg.

1.5 Disposition

Del två som introduktion till analysen diskuterar hur barnens situation såg ut under det finska vinterkriget. Där får vi en grundlig beskrivning av vad som skedde vid förflyttningarna till Sverige och hur barnen hanterades i processen. Barnens situation finnes här beskrivna av ytterligare material från böckerna skrivna av Häggström, Lagnebro, Kavén och Vastamäki. I del tre får vi följa författarens intervju med ett finskt krigsbarn och dennes flykt från Karelen i dåtidens Finland. Där beskrivs den ansvarstagande rollen som barnen som förflyttades och flydde under kriget fick ta under dessa påfrestningar. Del fyra sammanfattar de mest relevanta berättelserna som framkommit i del två med informantens berättelse i del tre. Dessa tidigare delar analyseras med ett fåtal artiklar i Barnkonventionen som redskap för att beskriva vilka behov barn har och vilka risker som finns med barnens situation. Detta framgår också av vad barnen beskriver i sina berättelser. Till sist finnes kritik mot Barnkonventionen som teoretiskt verktyg.

³² Katarina Vastamäki, 2009, s. 58, 61

³³ Katarina Vastamäki, 2009, s. 61

³⁴ Katarina Vastamäki, 2009, s. 81

³⁵ Katarina Vastamäki, 2009, s. 83

1.6 Teori

Författaren av denna uppsats har valt att använda Barnkonventionen som verktyg för att tolka materialet ifrån den intervju som genomförts av författaren och det som inkluderas i den tidigare forskningen. Begreppen som omfattas inom artiklarna kan stärka tesen om att barnen tog en större ansvarstagande roll än vad som kan förväntas av dem. Konventionen som ramverk kan ses som en vision för vad ett barn skulle må bäst av i sin barndom.

Det har valts att fokusera på några för uppsatsen relevanta artiklar. Barnkonventionen används i denna uppsats inte som ett lagligt ramverk utan som ett redskap för att förtydliga att barn har behov som bör uppfyllas för att dem ska få en uppväxt med utrymme för utveckling på egna villkor. Det är ett redskap så till vida att dem behov som beskrivs i artiklarna är viktiga för att alla barn ska få de bästa förutsättningarna för att få vara just det.

Artikel 3

Alla förändringar som genomförs som rör barn, både privat och offentligt, ska barnets bästa komma i främsta rummet.³⁶ Staterna ska säkerställa att skyddet finns om det behövs för barnet välmående med hänsyn för föräldrar eller vårdnadshavares egna rättigheter och skyldigheter.³⁷ Staterna ska se till att hela den offentliga sektorn som ansvarar för vård och skyddandet av barn följer regler och normer som finns för barnens säkerhet, hälsa, hur många som arbetar men också tillsyn.³⁸ Det finns inga ursäkter för att inskränka denna rättighet. Det noteras att det gäller barnen alla sammanhang men det kan komma att skapa konflikt när denna rättighet ställs emot barnets egen förälders rättigheter.

För att uppnå barnets bästa måste det ses på både kort och lång sikt.³⁹ Denna artikel används främst vid händelser av skilsmässa och adoption.⁴⁰ Artikeln är extra viktig vid väpnade konflikter eller annat där barnens välmående kan vara hotat.⁴¹ Det kan vara stress och hemska saker som barnet utsätts för som ger dem långvariga effekter. Det går att tolka det som att barn blir extra åsidosatta i dessa situationer och då är det en påminnelse om att barnets bästa då är viktigare. Beslut som rör barnen bör vara anpassade för att barn är i konstant utveckling. Lyhördhet för barnets olika behov när beslut tas behövs och förståelse för att utvecklingen kan

³⁶ Convention on the Rights of the Child, 1989, CRC, art. 3.1

³⁷ CRC, 1989, art. 3.2

³⁸ CRC, 1989, art. 3.3

³⁹ Kristina Holm, (red.), 2008, *Handbok om Barnkonventionen*, s. 48

⁴⁰ Kristina Holm, (red.), 2008, s. 49

⁴¹ Kristina Holm, (red.), 2008, s. 50

ske på olika sätt och bedömas på kort och lång sikt.⁴² Anta inte att alla barn för att dem uppnått en viss ålder kan hantera en typ av händelse eller att de inte skulle göra det.

Artikel 12

Staten ska säkerställa barnens möjlighet att skapa egna åsikter ska ha rätt att uttrycka dessa i alla diskussioner som rör barnet och att dessa ska ha betydelse i relation till barnets ålder och mognad.⁴³ Barn ska kunna höras direkt eller genom annan person eller organ som är möjligt enligt lagstiftning och i alla juridiska processer som handlar om barnet.⁴⁴ Detta kräver att alla föräldrar eller vårdnadshavare vänder sig till barnen och lyssnar på vad de säger i allt som berör dem oavsett ålder. Om barnen är mycket små kan de vuxna göra en bedömning av vad barnet menar och sedan förmedlar denna vidare till den det berör.

Barnets ålder är i detta fall är ingen specifik, det gäller även mycket små barn, där kan krävas olika metoder.⁴⁵ Det finns risk att föräldrar bedömer att något utav sina barn har uppnått en ålder av förståelse men inte alla, vilket kan ge konsekvenser som psykiska men på de barn som inte fått delta i besluten. Detta är relevant för att barnen som adopterades till Sverige inte på något sätt fick vara delaktiga i det beslutet eller i det att återvända till Finland efter kriget.

Artikel 28

Staten ska uppfylla att barnen har tillgång till utbildning och stegvis uppfylla detta på lika villkor. Grundskolan ska vara obligatorisk och gratis för alla. Övriga utbildningar efter grundskolan ska i största möjliga mån vara nåbara och tillgängliga för alla barn. Dessa ska vara gratis eller finnas ersättning att söka för om det krävs. Även högre utbildning ska finnas öppen för alla efter förmåga och möjliga tillvägagångssätt.⁴⁶

Uppmuntra barnen till att befinna sig i skolan och motverka att dem avbryter skolgången.⁴⁷ Viktigt för att många framförallt flickor diskrimineras när det gäller skolan.⁴⁸ Detta kan vara problematiskt och avgörande för hur skolan fungerar för barnen. Artikeln belyser problem som finns idag vilket kan medvetenhet hos skolor och myndigheter om dessa och därmed aktivt motverka dem. Alla barn oavsett bakgrund ska känna delaktighet genom att få gå till skolan.

⁴² Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14, 2013, om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet, *FN:s Kommitté för barnets rättigheter*, CRC/C/GC/14, s.19

⁴³ CRC, 1989, art. 12.1

⁴⁴ CRC, 1989, art. 12.2

⁴⁵ Kristina Holm, (red.), 2008, s. 124

⁴⁶ CRC, 1989, art. 28.1

⁴⁷ CRC, 1989, art. 28.2

⁴⁸ Kristina Holm (red.), 2008, s. 295

Stater bör se över sina utbildningar så alla barn får den kunskapen som behövs för att komma vidare i livet. Barnen uppmuntras till att fortsätta utbilda sig på högre nivå vilket inte var utbrett under tiden av vinterkriget.

Artikel 31

Staten godkänner barnets rätt till vila, fritid och lek och nyskapande som är anpassat till åldern på barnet och kunna delta i kultur och konstnärskap. Staten ska göra att barnet har möjlighet att medverka i kultur och konstnärlighet i lika stor utsträckning samt i nyskapande- och fritidsaktiviteter.⁴⁹ Staten har skyldighet att hjälpa barnen. Det är en ekonomisk fråga i många familjer att kunna låta sina barn delta i fritidsaktiviteter. Det är därför statens skyldighet att göra det möjligt. Vila är inkluderat med andra fritidsaktiviteter möjligen för att förtydliga att det behövs för barnen när dem inte är i skolan som en balans mellan dessa.

Vila innebär både fysiskt och psykiskt. Fritid är tid för dem att göra vad de än vill. Lek definieras som de saker som barnen gör och föräldrarna inte får kontrollera. Det är högst viktigt för barnen att leka för att uppnå bästa möjliga utveckling.⁵⁰ Leken är helt nödvändig för att barnet ska må så bra som möjligt, där utvecklingen som konsekvens av utbildningen central. Fritid och att möta andra barn ger lärdom att interagera med varandra vilket utvecklar dem. Många barn arbetar i sina hem med hushållssysslor utan vila vilket inte räknas med eftersom det är i hemmiljön. De barn som både arbetar i hemmet och i skolan går miste om mycket vila.⁵¹ Barn som arbetar i hemmet lägger för många timmar på detta och de behöver ha fler timmar till att vila på ett dygn än vad de spenderar med arbete.

Barnkonventionens Allmänna kommentar (nr 17) ska öka förståelsen av värdet i Artikel 31. Den beskriver att Artikel 31 berikar barnens liv och möjliggör ökning av barnens förmågor.⁵² Barn som lever i konflikt och andra katastrofer ska ha tillgång till lek, nyskapande och kultur, det kan vara avgörande för deras återetablering efter katastroferna. Det ger barnen åter en känsla av ett normalt liv efter allt dem genomlidit. Dem kan också återfå sina identitetskänslor och få

⁴⁹ CRC, 1989, art. 31.2

⁵⁰ Kristina Holm (red.), 2008, s. 329

⁵¹ Kristina Holm (red.), 2008, s. 330

⁵² Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 17, 2013, om Barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet (art. 31), *FN:s Kommitté för Barnets rättigheter*, barnombudsmannen, CRC/C/GC/17 s. 5

lycko- och njutningskänslor igen. Leken gör det lättare att se om traumat barnet genomgått har gett konsekvenser eller skadliga men.⁵³

Leken blir terapi för barnen att kunna tänka igenom vad som skett och kanske ge större förståelse för det som skedde. Detta kan vara ett uppmanande element för att ge hopp att återgå till en vardag efter trauma genom inslag av vad dem brukade göra. Leken och kreativitet är oftast kopplat till glädje och kan därför få dem att tänka på annat än katastrofen.

⁵³ CRC/C/GC/17, 2013, s.17-18

2 Barnens situation i finska vinterkriget

Under början av Andra världskriget år 1939 tvingades ungefär 70 000 finska barn resa till Sverige och bo fosterfamilj på grund av det vinterkrig som pågick mellan Finland och Ryssland. Det var en organisation vid namn Centrala Finlandshjälpen som startades i detta skede och var initiativtagare till denna förflyttning. Det sågs som humanitär hjälp från Finlands synvinkel att låtas skicka dessa barn till Sverige. Under året som vinterkriget pågick flyttades 10 000 barn till Sverige. I fortsättningskriget år 1941 tillkom många barn i ett nytt avtal mellan Sverige och Finland där det bestämdes att internationella Röda Korset skulle vara en hjälpande hand i den förflyttningen. Finland bildade då en barnförflyttningsskommitté som skulle organisera förflyttningen. Nu i efterhand bedöms de barn som förflyttades ha använts som propaganda för att förbättra situationen mellan Sverige och Finland. Förflyttningen gav konsekvenser som att många av barnen glömde det finska språket och många av de finska föräldrarna tvingades genomgå rättegångar mot fosterföräldrarna för att få tillbaka sina barn hem till Finland. Det skapades här konflikt mellan barnens bästa och landets egna intressen.⁵⁴

En flicka evakuerades från sitt hem i Finland till annan ort och hennes familj fick inte någon tid på sig att packa ihop sina saker innan de behövde fly. Familjen tvingades fly genom skogen och hon mindes än idag hur bombplanen cirkulerade och släppte bomber. Flickan hade turen att vara med en förälder under den upplevelsen och ansåg sig inte blivit särskilt traumatiserad utav det.⁵⁵ Barnens historier beskrev hur soldater kom på natten till deras finska hem och beordrade dem att evakuera och det äldsta syskonet fick ansvar för att se till att alla de övriga barnen i familjen kom med på hästsläden de skulle evakueras på.⁵⁶

Barn skickades till Sverige av sina mammor utan att veta varför, vissa beskrev att det var för att föräldrarna fick för dåligt samvete och därför inte vågade berätta. Detta gav traumatiska konsekvenser som kan antas hade kunnat undvikas om de istället fått tillgång till informationen. De flesta visste inte när eller om de skulle återförenas med sina finska föräldrar igen. Vissa hade inte kontakt med sina biologiska föräldrar på upp till ett års tid.⁵⁷ Det går att anta att det gav barnen många frågor om vad som skulle ske och vad deras föräldrar kände.

⁵⁴ Pertti Kavén, 2013, De finska krigsbarnen, I: *Populärhistoria*, <https://popularhistoria.se/krig/andra-varldskriget/de-finska-krigsbarnen> Hämtad: 18.10.03

⁵⁵ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 130

⁵⁶ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 131

⁵⁷ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 63

Majoriteten av barnen i böckerna fann likt informanten Maila återger att de inte visste när närmast de skulle träffa sina föräldrar och detta har visat sig ge konsekvenser för barnen och påverkat dem senare i livet. De flesta krigsbarn hade gemensamt en känsla av skuld över allt som hade hänt i kriget. Lagnebro talar om att det finns många forskare som är eniga om denna problematik. Det sägs vara en mekanism för barnen att skydda och vara sina föräldrar till lags så att de blev älskade.

De flesta krigsbarn hade gemensamt en känsla av skuld över vad som hade hänt i kriget. Hon menar att det finns många forskare som är eniga om detta. Det sägs vara en mekanism för barnen då de ville skydda och vara sina föräldrar till lags för att bli älskade.⁵⁸ Många barn skildes från sina föräldrar under de åren när de påbörjat sökandet efter sin identitet, vilket har lämnat spår hos de barnen i vuxen ålder.⁵⁹ Barnen har som vuxna påvisat att de har svårt att nå sina inre känslor vilket tyder på en konsekvens av barndomen.⁶⁰

En pojke berättade att hans äldsta syster hade ansvar för att mjölka kor, städa och att laga mat i hans hem innan de evakuerades.⁶¹ Ett krigsbarn uttryckte som vuxen att han haft svårt hela sitt liv att visa känslor, att det var en konsekvens av vad som skedde i kriget.⁶² Många av barnen beskriver en känsla av att inte ha något hem, att varken Finland eller Sverige kändes som hemma.⁶³ En flicka tillgavs en fosterfamilj som endast tog emot henne för att de ville ha en huspiga, då var hon bara åtta år. Hon fick ansvar för deras hem och två yngre barn som också var adopterade.⁶⁴ Det var inte ovanligt att barnen hamnade i familjer som inte var bra hem för dem eftersom det var så många barn som kom till Sverige och det därför inte fanns tid till att undersöka om alla familjer var passande för barnen att bo i. Det är logiskt att det var svårt att tillgodose alla barn med trygga fosterfamiljer, men det hade möjligtvis behövts läggas mer energi på det för barnens bästas skull.

År 2009 genomförde en hembygdsförening i västra Sverige en intervju med en man som också var adoptivbarn till Sverige under finska vinterkriget vid namn Aulis. Han föddes i Finland år 1932. I denna intervju berättar han sin historia om resan till Sverige som började med att hans föräldrar när han var mycket liten genomgick en svår skilsmässa där pappan fick vårdnaden av

⁵⁸ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 157

⁵⁹ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 159

⁶⁰ Lillemor Lagnebro, 1994, s.159-160

⁶¹ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 133-134

⁶² Terrtu Häggström, 2003, s. 59

⁶³ Terrtu Häggström, 2003, s. 63-64

⁶⁴ Terrtu Häggström, 2003, s. 75

samtliga tre barn, vilket var mycket ovanligt även då. Hans pappa var militär i kriget och överlevde finska vinterkriget, när sedan fortsättningskriget kom så stupade han tyvärr. Eftersom alla barnen bodde hos pappan ledde hans död till att Aulis äldre bröder omhändertogs av deras mamma medan Aulis ensam skickades till deras faster i Helsingfors.⁶⁵

Under fortsättningskriget pågick mycket bombningar i Helsingfors vilket gjorde att ett beslut togs att skicka över barn som befanns sig där till Sverige och informanten blev en utav dessa barn. Aulis var då 9 år och kunde ingen svenska. Han blev adopterad till en familj i Moholm och bodde där en tid men spenderade stor del av sin ungdom med att resa mellan Sverige och Finland för att den finska staten krävde det, exempelvis för att genomföra militärtjänstgöring. I hans fall var det landshövdingen i området som positionerat ut i vilka familjer barnen skulle bo. Han fick vänta tre månader innan han påbörjade skolan i Sverige eftersom han inte kunde språket till en början.⁶⁶ Det framgår i andra barns historier att anpassningen i Sverige var svår av dessa anledningar och att det därför tog ytterligare tid innan de åter fick börja skolan igen.

Aulis själv anser att det inte var bra att skicka barn till Sverige då det gett stora konsekvenser för deras psykiska hälsa, han tar upp exempel på krigsbarn som begått självmord och hamnat i missbruk. Exempel på detta går att finna också i berättelserna som Lagnebro återger.⁶⁷ Aulis tror dock att hade liknande forskning genomförts på barnen som stannade i Finland hade troligtvis liknande problematik bevisats.⁶⁸ Svenska hjälporganisationer i denna tid beskrev att ur barnens synpunkt så borde dem fått stanna i Sverige istället för att skicka tillbaka till de svaga förhållanden som var i Finland.⁶⁹ Där finnes exempel på föräldrar som hade som avsikt att deras barn skulle stanna i Sverige när de satte dem på tåget.⁷⁰

Många krigsbarn berättar om hur resan till Sverige gav dem många oroade frågor om vad som skulle hända och vad de hade gjort för fel för att tvingas resa till Sverige på egen hand, detta gjorde dem mycket ängsliga. Barnen berättade historier där syskon separerades vid ankomst till Sverige och återförenades efter några dagar. Detta tycks ha varit vanligt både i Sverige men också hos de barn som stannade i Finland. De flesta barn i böckerna tycks vara överens om att

⁶⁵ Intervjuinspelning med Aulis Järnström, 2009

⁶⁶ Intervjuinspelning med Aulis Järnström, 2009

⁶⁷ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 136-137

⁶⁸ Intervjuinspelning med Aulis Järnström, 2009

⁶⁹ Pertti Kavén, 1994, *70 000 små öden, Finlands krigsbarn*, Sahlgrens förlag: Ojalampi, s.166

⁷⁰ Pertti Kavén, 1994, s.121

resan tillbaka till Finland efter att ha varit i Sverige endast skapade fler svårigheter för dem.⁷¹ De mest utsatta barnen var dem som var yngst när de reste och de som sedan tvingades återvända till Finland.⁷²

Barnen beskriver att de tagit rollen som förälder till sina mindre syskon, en slutsats kan dras att det var genomgående bland dem alla i det finska vinterkriget. De äldre barnen som tog ansvar ville bevisa för sina föräldrar att de var starka och duktiga och kunde ta hand om sina syskon. Flera barn beskriver liknande historier där dem alla hade ansvar för hushållssysslor, både de som befann sig i Sverige och i Finland. Flera flickor finnes i berättelserna ha tydliga modersinstinkter gentemot sina mindre syskon.⁷³ Det förklaras i böckerna att det inte alls var ovanligt för de barn som adopterades till Sverige att arbeta i hemmet och att detta påverkade skolgången. Det var inte en fråga om de skulle göra detta, det framgår att det ansågs vara en självklarhet.

Vastamäkis pappa gavs till en början inte möjligheten att vara delaktig i beslutet om att stanna i Sverige, fosterföräldrarna förlängde tiden här bakom hans rygg vilket går att likna med många andra barns möjlighet att delta i besluten dennes föräldrar tog gällande deras liv, både vid förflyttningarna till Sverige men också gällande deras skolgång. Barnen hamnade utanför besluten om sina egna liv och gavs inte möjligheten att ta egna beslut. Detta kan tyckas vara motsägelsefullt när de äldre barnen ändå ansågs vara gamla nog att ta hand om hela hushåll och andra barn och trots detta inte få delta i beslutsfattande gällande sin framtid.

Finland var prioritet av Sverige gällande att vara stöttning under kriget. Det var i första hand en politisk fråga.⁷⁴ Många finska barn skickades till Sverige för att stanna över sommaren men stannade längre. Vissa av dem stannade under hela kriget och vissa återvände aldrig till sina familjer i Finland. I sin doktorsavhandling vid Linköpings universitet talar doktoranden Ann Nehlin om oklarheten i fall Finland ville skicka sina barn till Sverige eller inte. När Rädda barnen hade ett styrelsemöte under 1941 så framgick att finska regeringen hade nekat inbjudan

⁷¹ Pertti Kavén, 1994, s. 151-152

⁷² Pertti Kavén, 1994, s.158

⁷³ För mer information se även: Johanna Sköld, Ingrid Söderlind, 2018, Agentic Subjects and Objects of Political Propaganda: Swedish Media Representations of Children in the Mobilization For Supporting Finland During World War II, I: *Journal of the History of Childhood and Youth*, 11(1), 27-46, Johns Hopkins University Press, Hämtad: 18.12.17, Det framgår här att barnen tog hand om sina yngre syskon innan kriget också men att detta ökade i omfattning enormt under kriget för att föräldrarna inte var tillgängliga. De som var ansvariga för barnen beskrev vuxna instinkter hos dem.

⁷⁴ Ann Nehlin, 2009, *Exporting visions and saving children – the Swedish Save the children Fund*, Department of Child Studies, Linköpings University, LIU-Tryck: Linköping, S. 152

att skicka barnen till Sverige. På det mötet fanns också ett brev som menade att förflytta barnen till Sverige under en kortare tid kanske inte var så dåligt.⁷⁵ Finland var villiga att göra uppoffringen att förflytta barnen till Sverige om det skulle hjälpa till att förbättra situationerna mellan länderna. Det fanns flera källor som menade det, däribland även flera ungdomsorganisationer som arbetade för att uppnå det målet.⁷⁶ Nehlin bekräftar att förflyttningarna gjordes för att stärka banden med Sverige och inte för barnens skull. Under samma tid var Finland rädda för en ny attack från Ryssland och såg det då som extra viktigt att stärka banden med Sverige.⁷⁷ Detta stämmer överens med den uppfattning som författaren i denna uppsats menar skedde.

⁷⁵ Ann Nehlin, 2009, S. 153

⁷⁶ Ann Nehlin, 2009, S. 154

⁷⁷ Ann Nehlin, 2009, S.155

3 Barnens ansvarstagande roll i finska vinterkriget- intervju med ett finskt krigsbarn

Informanten i denna intervju heter Maila och föddes år 1931 i Karelen som på den tiden tillhörde Finland innan området ockuperades av Ryssland år 1944. Detta efter att Finland fått en ny regering som skrev ett nytt fredsavtal med Ryssland som gav dem området kring Karelen.⁷⁸ Hon är uppvuxen i en familj med sex barn där hon var äldst utav dem. Hon berättade sin historia för mig om hur hennes familj fick fly ifrån Karelen på grund av Finlands krig med Ryssland vid två tillfällen. Hon berättar hur hennes uppväxt var som äldsta barnet i familjen och som barn på flykt vid två stora evakueringar från området i Karelen. En plats som hon än idag inte klarar av att besöka på grund av all historia som hon har med platsen. Detta är en liten del utav allt det hon upplevt under tiden som kriget pågick. Hon var åtta år gammal när hon för första gången tvingades lämna sitt hem.

[...] Och sen andra klassen kommer jag inte ihåg om vi hann börja innan det börja strula till sig. Men sen, när vi skulle gå eller lämna hemmet och då var det (-)39 de här kalla vinter. Och mycket snö. Klockan 5 på morgonen, de knacka på dörren. Det står soldater bakom dörren och säger: ”ni har 2 timmar på er, ni ska vara på vedkanten och ni ska ha med er mat till 5 dagar. Och där utöver vad ni orkar bära”.

Vi är fyra barn, och farmor som är sjuk, och pappa är i kriget. Så mamma får ta hand om allt detta ensam.⁷⁹

Detta är vad som skedde första gången som informanten tvingades fly från sitt hem i Karelen med sin familj som vid detta tillfälle bestod av henne, hennes mor, hennes farmor och tre syskon. De blev tillsagda utan förvarning att de behövde evakueras och gavs inte möjligheten att resa senare på dagen, detta var deras enda transportmöjlighet. De tvingades bära med sig en stor mängd mat och tillhörigheter vilket kräver flera starka personer, i hennes familj var det bara hon och hennes mamma som var kapabla att göra det. Därav finnes att hon valde att hjälpa sin mamma för att det krävdes. Denna situation uppstod även i andras berättelser från sina upplevelser av flykten från Karelen.⁸⁰ Kåvén drar slutsatsen att det var svåra förhållanden för alla som tvingades evakuera och det krävde stora påfrestningar på de små barnen i första hand.⁸¹ Det var familjer som hade många och små barn som behövde samla ihop hela sin familj på kort tid och också plocka med sig det mest nödvändiga. Denna enorma stress hos föräldrarna kan

⁷⁸ Birgitta Kurtén Lindberg, 2001, Flykten från Karelen, I: *Populärhistoria*, <https://popularhistoria.se/krig/andra-varldskriget/flykten-fran-karelen> Hämtad: 18.12.07

⁷⁹ Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27

⁸⁰ Unto Seppänen, 1955, *Flykten från Karelen*, Tammerfors handelstryckeri: Tammerfors, s. 69

⁸¹ Pertti Kåvén, 1994, s. 19

enkelt ha gett avtryck på dem barn som var gamla nog att förstå vad som skedde och att dem därför klev fram och ibland frivilligt för att hjälpa föräldrarna.

Och sen flyttade vi till Mäntsälä för min mamma är född i Mäntsälä så vi kom hem till hennes barndomshem. Och sen var vi där så länge vi flyttade tillbaka till Karelen sen, när det var möjlighet att flytta och när vi kommer dit så det står bara skorstenen på tomten[sic!].⁸²

Efter vinterkriget när det var möjligt så återvände alltså familjen till Karelen och möttes av ett nerbränt hem. För dem var det självklart att återvända till den plats där deras hem tidigare stått. Allt som de hade byggt upp var borta och det var bara att börja bygga upp det igen. Detta skedde vid båda tillfällena när familjen hade evakuerats från Karelen och båda gångerna blev de tvungna att börja om. Det går att anta att detta skapade en uppgivenhet och irritation i familjen och ställde även mer krav på informanten att ta hand om syskon och andra sysslor under tiden.

Andra gången vi fick lämna Karelen, det var ju sommar. Och så har min näst yngst bror också fötts så, och han var bebis. [sic!] Och den gången kom en lastbil som hämtade.

Ingen civil fick vara kvar. Och mig skicka dem till landsvägen med kossorna. Så jag har gått rätt så många mil redan som fjortonåring. Vi gick två veckor. Från morgon till kväll.⁸³

Samtliga som bodde i området Karelen blev alltså tvungna att lämna sina hem flera gånger och ingen visste var de skulle ta vägen. Det framgår att det inte fanns något annat val än att följa med dit de blev skickade, vilket resulterade i att Maila vid sin andra evakuering från hemmet fick genomföra den resan utan sin familj och med ett uppdrag som på många sätt satt avtryck i henne. Hon förklarade tydligt att det var mycket påfrestande att hantera alla dessa djur och att hon fick springa efter dem långa stunder under dessa två veckor. Maila behövde lämna sina syskon under den tid hon reste med boskapen och visste inte när de skulle återförenas. Att som barn behöva hantera hela ortens boskap var Maila inte ensam om, detta återkommer också i andra barns berättelser om flykten från Karelen där det istället var pojkar som behövt följa djuren när alla i deras område skulle evakueras.⁸⁴

[...] man blir ju skild från familjen och sen det att, den osäkerheten, det var det som var värst tror jag. När inte vet någonting, [sic!] ingen kan säga någonting vart man är på väg och vad man möter nästa dag.⁸⁵

Hennes resa med boskapen orsakade henne stor oro delvis för att hon inte fick veta något om vart de skulle ta vägen med djuren men inte heller hur länge hon skulle vara borta ifrån sin familj, om hon skulle återse dem. Hon hade här ingen kontakt med någon annan än de fåtal

⁸² Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27

⁸³ Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27

⁸⁴ Unto Seppänen, 1955, s. 102

⁸⁵ Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27

personer som hon forslade boskapen med. Hon gavs också uppdraget utan någon förvarning och det kan därför utgå från att resan måste ha varit en chock för henne och satt igång den oro som infann sig hos henne under hela dessa två veckor. Hennes situation var olik barnens som förflyttades till Sverige, trots detta infann sig samma känsla hos dem eftersom det i båda fallen innebär att de separerades från familjerna utan vidare information.

[...] jag är äldst på 6 barn så jag har inte känt mig barn någon gång. [...] barnpassningen det var mitt jobb.

[...] jag har liksom vi säger ingen barndom och ingen tid för någon lek. Och sen likadant på det var inte bara för mig det var ju alla skolbarnen.⁸⁶

Flera av fallen som förklaras senare beskriver hur viktigt det var för barnen att visa sig som starka och ansvarstagande vuxna, precis som informanten i detta fall. Hon tillfrågades här om hon gjort bedömningen att hon fick leka och vara barn när hon var liten, vilket hon med ovanstående citat förklarade inte var möjligt då arbetet var det främsta för henne. Hon hade inte tid till lek eftersom hon var äldst och därför tvingades ta ansvar, vilket framstår som en självklarhet i situationer lika hennes. Hon beskriver en pressad en tid där alla barn var i en liknande sits som hon och att det därför aldrig kom på tal att denna typ av tvång var felaktig behandling av barn eftersom det var normaliserat i dåtidens samhälle.

[...] Det är bara det att man fick vara försiktig de man inte gå ut på dagtid. När larmet gick, för ryssarna gjorde så också när de såg folket som kom nere och skjut dom nere på backen. Därför de också på under vinterkriget när det var snö då syns man ännu bättre än på sommarn. Så vi hade alltid ett lakan över oss. När vi sprang mellan huset och jordkällaren. Och sen när de där mellankrigstiden när vi var i Karelen, så vi lekte i dem här skyttegravarna.⁸⁷

Här förklarar Maila hur det var att uppleva ett krig som barn. De fick springa fram och tillbaka till jordkällaren vid många tillfällen under en dag för att skydda sig från bombningarna. Det var viktigt att inte vara synlig när de sprang då ryska stridsplan kunde se dem springa och skjuta mot dem på väg till jordkällaren. Det skapade med stor sannolikhet mycket oro och spänning hos hela familjen att alltid vara redo att behöva springa och söka skydd. Hon beskriver samtidigt en fungerande vardag som infinner sig trots den oro som skapades av kriget. Det hemska med det blev avdramatiserat genom lek i krigets centrum. Det kan tyckas makabert samtidigt som det också kan ha gett barnen en avdramatiserad upplevelse utav kriget.

[...] Loma huset där har jag varit med och byggt [...] år [19] 48, [17 år gammal]. [...] Började bygga huset i september och flyttade in dagen före julafton. Men då var det långa arbetsdagar.⁸⁸

⁸⁶ Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27

⁸⁷ Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27

⁸⁸ Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27

Detta hus byggde familjen efter att dem lämnat Karelen för gått när Ryssland hade tagit över området och de fick bygga upp ett nytt liv i en annan stad. Hon var där delaktig i byggnationen av det nya hemmet, det framgick i hennes berättande att detta i största mån var frivilligt. Eftersom arbetet var mycket omfattande och genomfördes för hand på kort tid så var det en svår påfrestning på alla som deltog.

Och jag sökte, till [fortsättnings]skola, men sa ingenting hemma. Men sen när jag, brev från skolan att jag är intagen då berättade jag hemma att jag ska börja skolan igen. [...] Så säger pappa att "nej, det blir ingen skola här, mamma behöver hjälp och du stannar hemma". Då var det bara att meddela till skolan att jag fick inte börja.⁸⁹

Maila ansågs vara mycket begåvad i skolan och gavs därför möjligheten av sin lärare att gå i fortsättningsskola. I detta skede hade familjen sex barn vilket var till stor belastning för modern och därav tvingades informanten utav sin pappa att avstå från skolgången där hon själv inte hade något att säga till om i frågan. Också barnen som evakuerades till Sverige kände sig skyldiga sina föräldrar att hålla sina löften om att ta hand om sina mindre syskon på ett liknande sätt som Maila gjorde. Det verkade inte heller här ha funnits något tvivel om att faderns beslut var det enda korrekta för henne att göra. Barnen som adopterades till Sverige hade också svårt att klara av skolan då de var tvungna att arbeta i sina fosterhem under dagarna vilket gav konsekvenser även för deras skolgång. Många barn hamnade också efter i skolan eftersom de inte kunde svenska när de ankom till Sverige och därför behövde några månader för anpassning. Många barn hamnade ett år efter i skolan på grund av förflyttningen och tiden som krävdes för anpassning i Sverige.

För man kände bara att man är tvungen. Jag frågade inte vad man kände, vad man ville.

[Vi] pratade aldrig om de. Inte ens när du[vi] blev äldre, utan det var nog bara att jag skulle göra. Jag var äldst. Och sen då det var likadant sen, när jag hade slutat skolan.⁹⁰

Frågan här gällde om informanten bedömde att hennes föräldrar hade förståelse för att hon var barn och detta blev vad informanten svarade. Det fanns inte i hennes tankar att barn har andra behov än vuxna, hon tog den rollen som krävdes. På det sättet blev det också mer naturligt för henne att ta en mer omhändertagande roll i familjen, eftersom det inte fanns tydliga beskrivningar av vad ett barn behöver eller hur dem skiljer sig från vuxna. Det fanns ett genomgående tankesätt i hennes berättelse att alla arbetade tills det inte fanns ork kvar, det fanns inte tid till att känna efter, det blev tydligt att det inte fanns andra möjliga sätt att gå

⁸⁹ Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27

⁹⁰ Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27

tillväga än att blockera tankarna. Detta beskrev också Lillemor Lagnebro att hon sett i sina informanter vid intervju, de hade svårt att möta sina känslor vilket synliggjordes även av denna informants berättande om sin barndom. De blev vana vid att inte reflektera över sina känslor.⁹¹

⁹¹ Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27

4 Barnkonventionen som tolkningsredskap för barnens ansvarstagande och situation

Så sent som år 1989 tillkom FN:s Konvention om barnets rättigheter av generalförsamlingen, den hade funnits som ett utkast sedan år 1978. Det tillkom en deklaration om barns rättigheter redan år 1959 som inkluderade en del av de artiklar som står i konventionen idag. Barnkonventionen innehåller femtiofyra artiklar och den brukar sägas kretsa kring fyra grundläggande principer: (Artikel 2) Alla barn har samma rättigheter och lika värde, (Artikel 3) barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn, (Artikel 6) alla barn har rätt till liv och utveckling, och (Artikel 12) alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad. Dessa ska tas i åtanke i alla frågor som rör barn.⁹²

För samtliga av barnens berättelser passar Artikel 3 in, att barnets bästa ska komma i främsta rummet, då det inte i något av uppsatsens fall tagits upp som viktigt eller funnits i åtanke att ta hänsyn till vad som var bäst för barnen.⁹³ Den finska staten tog beslutet att skicka barnen till Sverige delvis för att minska påfrestningarna i landet och samtidigt förbättra relationen med Sverige. Inte i främsta hand för att barnen skulle må på bästa sätt, därav kan hela barnförflyttningen till Sverige ses som negativ eftersom ingen tänkte på hur barnen mådde utav detta och därför tvingades många barn skickas iväg utan vetskap om vart de skulle ta vägen. Barnen tvingades arbeta i hemmen för att föräldrarna ville det, inte för det var något som barnen nödvändigtvis mådde bra utav. Vad som är bäst för barn handlar om vad ett beslut kan ge för konsekvenser för dem. I detta fall innebar arbetet att barnen missade en stor del av skolundervisningen och fick inte mycket tid till en aktiv barndom.

En representant för folkrörelsen beskrev redan 1942 att barnen var för små för att förhållandena som dem hamnade i när de förflyttades på något sätt skull ha varit bra eller hanterbart för dem. Hon uttryckte också att förflyttningarna just gjorde att barnen hamnade efter i skolan och att detta påverkade deras utveckling negativt.⁹⁴ Där fanns förståelse för den problematik som uppstod hos barnen som inte var bra för dem, men det togs ingen hänsyn till vilket denna uppsats också redogjort för. Det finnes flera fall av eldsjälur likt denna i Lagnebros berättelser som såg och uppmärksammade problematiken som uppstod kring barnen som förflyttades vilket tyder på att det inte var helt främmande att barn hade specifika behov som hade behövs ta hänsyn till.

⁹² Barnkonventionens grundläggande principer, CRC, 1989, art 2,3,6,12

⁹³ CRC, 1989, art. 3.1

⁹⁴ Pertti Kavén, 1994, s. 74

Barnen användes som propaganda i relationen mellan Sverige och Finland vilket också är en faktor som inte kan anses vara barnens bästa. Det framgår även i Ann Nehlins avhandling att det inte togs någon hänsyn till vad som var bra för barnen när förflyttningarna skedde, det var endast en politisk fråga.

Vad som är bäst för barnen ska beaktas ytterligare när det kommer till adoption där det inte endast ska komma i främsta rummet utan vara det främsta. Det innebär att det ska vara den avgörande faktorn i alla frågor men framförallt i beslut om adoption.⁹⁵ Det går att se i många av barnens fall att de inte blev tillfrågade hur de själva såg på förflyttningen eller i många fall fick de inte ens ta del av informationen att det skulle ske. Därav blir det tydligt att ingen extra hänsyn har tagits till barnens bästa i någon av dessa fall eller i någon av situationerna. Det finns en tydlig bild av att föräldrarna och myndigheterna pratade över huvudet på barnen och dem dessutom användes som ett medel i krigets svårigheter. Barnen fick ta konsekvenserna för ett krig som det verkar ha försökts att isolera dem ifrån. Förflyttningen innebar för många barn enorm otrygghet som framkommer av berättelserna där stark ängslighet beskrivs.

Barnkonventionens Artikel 12 uppmärksammar att varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad är väldigt relevant för vad barnen har utsatts för.⁹⁶ Det går också hand i hand med barnens bästa. När Maila skickades iväg med boskapen fick hon inte något val att avstå eller uttrycka vad hon kände inför uppgiften över huvud taget. Hon var dessutom bara fjorton år och borde därför inte ha behövt ta det enorma ansvaret att ta hand om hela hemortens boskap. I hennes berättelse finner vi många tydliga exempel på situationer där hennes åsikt inte i någon mening togs hänsyn till, inte heller när hon blev äldre. Barnen kastades in i situationer utan någon eftertanke vilket hon med egna ord också beskriver. Hon kände sig aldrig som barn för att hon tvingades till att genomföra så många uppgifter som hon också själv menade inte var rimliga för barn.

Maila bedömde att hennes föräldrar inte hade förståelse för att hon var barn och uppfattade det inte heller som att föräldrarna hade tankar att barn har andra behov än dem själva, hon tog den rollen som de krävde att hon skulle. Det framstår i någon mening som att det fanns en mentalitet att barnen inte skulle påverkas av det negativa som dem utsattes för eller att det var en risk värd att ta för att förbättra situationen i Finland och familjerna. Fosterföräldrarna bestämde vad de

⁹⁵ CRC/C/GC/14, 2013, s.11

⁹⁶ CRC, 1989, art. 12.1

förflyttande barnen skulle göra och vad dem fick säga. Mailas rolltagande kan ha kommit av att hon likt andra barn kände skuld över allt som skett under kriget.

Det framkommer av samtliga finska barn i denna uppsats att de ville göra sina föräldrar tillfredsställda genom att till exempel ta hand om syskon. Det går att döma av detta utbud av historier från barn att det var en självklarhet i alla familjer att de äldsta barnen tog ansvar utan att ha diskuterat detta i familjerna eller frågat dem om det. Flera berättelser förklarar hur föräldrarna hade vissa förväntningar på barnen vilket på många sätt präglade dem till att göra det som krävdes för att uppnå dessa. Lagnebro beskriver att barnen i många fall hade en dålig relation till sina föräldrar vilket hon hävdar påverkar barnens utveckling vilket överensstämmer med vad författaren och begreppen som beskrivs kommit fram till.⁹⁷

Maila tydliggjorde i sitt uttalande att hon inte kände efter vad hon vilka känslor hon hade utan genomförde de tvingade arbetsuppgifterna. Det var likt en mekanism bland de finska krigsbarnen att kliva fram och ta detta ansvar. Det skedde också i de fall när barnen hamnade i fosterfamiljer i Sverige att föräldrarna valt barnen för adoption för att dem skulle arbeta i fosterhemmet. De försattes i en mycket utsatt situation eftersom de placerats i en ny familj där de inte hade någon annanstans att ta vägen och självklart också ville göra ett gott intryck. Barnen visste dessutom oftast att det var bättre att stanna i Sverige än att återvända till Finland på grund av att det var bättre ekonomi här. Barnen som inte visade rädsla eller ledsamhet på sina resor till fosterföräldrarna i Sverige agerade utefter vad deras föräldrar förväntade sig av dem, att de skulle hålla inne sina känslor. När barnen inte fick uttrycka dessa så gick de också miste om att berätta vad de upplevde som ett sätt att påverka det som skedde. Det finnes en genomgående problematik hos barnen att beskriva sina känslor, vilket tyder på att de aldrig getts utrymme att uttrycka det i sin barndom.

Barnen som förflyttades till Sverige levde ett liv ovetandes om hur länge det skulle vara och skapade i många fall starka band till sina fosterföräldrar som de senare tvingades skiljas ifrån. Efter ett eller ett par år skickades barnen åter av beslut från den finska regeringen utan att de fick vara delaktiga i beslutet. Det skapades rättsprocesser mellan föräldrarna i Sverige och i Finland där barnen återigen blev en spelpjäs som inte hade någonting att säga till om i en fråga som i allra högsta grad handlade om dem.

⁹⁷ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 162

Det framgår att barnen lydde allt vad de blev tillsagda i denna tid, familjerna styrdes helt utav föräldrarna eller bara en utav dem och inget annat tycks ha varit möjligt. Det är mycket troligt att denna problematik inte endast hörde till kriget utan denna tidsperiod i allmänhet, däremot kan kriget på många sätt ha försvårat situationen för barnen och skapat fler problem som var chanslösa att förändra. Det tycks till exempel ha varit vanligt att barnen i fosterfamiljerna utsattes för både fysisk och psykisk misshandel.⁹⁸ Problemet var utbrett trots att det fanns hjälporganisationer som förmedlade att fler borde se tvångsförflyttningarna ur barnens synvinkel och att de påverkades utav det. Detta sågs förbi troligtvis delvis för att det var en så pass extrem situation att varken Sverige eller Finland riktigt visste vad som var bäst att göra. Detta skedde under en kortare period och det skapade en pressad situationen som måste gett ytterligare svårigheter att visa barnen hänsyn och omtanke.

Barnkonventionen Artikel 28 slår fast att varje barn har rätt till utbildning.⁹⁹ Det finns konkreta situationer i berättelsen när Maila berättar om sin pappa och hans begränsande av hennes skolgång som just beskriver att utbildning var sekundärt. Hans argument tyder då på att arbeta i hemmet går före barnets utbildning och utveckling vilket stoppade henne från att fortsätta utbilda sig när hon ville göra det. Detta var ett omfattande problem hos de flesta barn eftersom hon bekräftade att alla skolbarn hade liknande problem och att barnpassningen ansågs vara ett arbete. Att arbeta när man är ett barn i den utsträckning som hon beskriver får konsekvenser för skolgången eftersom det tar mycket tid. Skolan prioriterades inte alls i den utsträckning som den gör idag under kriget vilket beror på att annat avvägdes vara viktigare.¹⁰⁰ Idag vet vi att skolan kan vara en räddning för dem barn som inte mår bra hemma, en plats för utveckling och trygghet.

Barnen hamnade efter i skolan, i många fall upp till ett helt år. För dem som förflyttades till Sverige så berodde det på att barnen var tvungna att anpassa sig till den nya miljön och lära sig språket. Det fanns barn som förstod språket, men det var en majoritet som inte gjorde det. Det hade varit svårt för vilka barn som än kom till Sverige, det bestämdes att det skulle vara finska

⁹⁸ Lillemor Lagnebro, 1994, s. 136-137

⁹⁹ CRC, 1989, art. 28.1

¹⁰⁰ För mer information se även: Johanna Sköld, Ingrid Söderlind, 2018. Det beskrivs där att skolan ansågs vara viktig i många länder innan kriget, när det sedan påbörjades så minskade närvaron i skolan för att barnen behövdes på arbetsmarknaden. Där framgår också i finska Arbetsansvarslagen att barn som uppnått en ålder av femton år var tvungna att arbeta för nationella försvaret.

barn som skulle förflyttas trots att många andra länder också behövde hjälp.¹⁰¹ Det togs ingen hänsyn till barnen i denna fråga.

Maila beskrev att hennes pappa tvingade henne att avstå från fortsatt skolgång för att det krävdes att hon arbetade i hemmet. På samma sätt var det utbrett bland barnen som adopterades till Sverige och de blev tvungna att arbeta i sina fosterhem. De kom att hamna efter i skolan då de ofta tvingades avstå att gå dit för att genomföra hemsysslor. I fallet Vastamäkis pappa påverkade inte arbetet skolan, ändå krävdes det från fosterfamiljerna att de i första hand skötte om hemmet. Barnen tvingades att arbeta direkt när de ankom till fosterfamiljerna i många fall, då var barnen i vissa fall inte äldre än fem år vilket idag anses vara olämpligt. Det togs inte i beaktning varken barnens ålder, påverkan på skolgången eller hur de skulle må utav det.

Barnkonventionen Artikel 31 slår fast att barnet har rätt till vila, fritid och till lek.¹⁰² Dessa är behov vi finner inte tillgodoseddes i informanten Mailas fall. Som citatet tidigare beskrev var det väldigt långa arbetsdagar när hon hjälpte till att bygga sitt hem vilket kan konstateras av hur snabbt byggnationen av hemmet blev klart. Detta antas ha varit väldigt påfrestande på dem inblandade men framförallt för Maila som endast var en ung vuxen, hon hade både sin skolgång och sina hemsysslor att tänka på. Hon beskrev att hon inte hade någon barndom eller tid till lek vilket bekräftar att detta inte var optimalt för henne. Framförallt eftersom det inte fanns tid för de viktiga behoven barn har när hon var tvungen att arbeta utöver skolan. Dessa krävs för att barn ska få en bra utveckling. De flesta barn som tvingades till Sverige eller valde att åka upplevde känslan av rädsla eller förvirring i vissa fall, för att de inte skulle få träffa sina föräldrar igen och det fanns en enorm brist på information gällande detta.

Definitionen för vila i barnkonventionen menas vara både psykiskt och fysiskt. Det går att säga att barnen i samtliga fall hade brist på detta eftersom vissa inte hade utrymme till fysisk vila eftersom de arbetade i hemmet i Finland eller i Sverige. I andra fall var det den mentala påfrestningen av att inte veta vad som skulle hända med dem på flykten eller om de skulle återförenas med sina familjer. Problematiken med att inte höra till någonstans som många barn beskrev var en stor konsekvens av förflyttningarna och en psykologisk påfrestning för dem. Många frågade sig vad de gjort för fel och kände stor oro och skuld. Detta gällde i vissa fall även separationen från syskonen som skedde när barnen ankommit till Sverige. Detta var omständigheter som under krigstiden var stressande för alla som var inblandade. Som tidigare

¹⁰¹ Ann Nehlin, 2009, s.156

¹⁰² CRC 1989, art. 31.1

lyfts så var många av barnen i en ålder av utveckling vilket i sig skapar starkare känslor, vilka förstärktes extra av den påfrestning som ovetskap och ensamhet skapar.

När Maila fick lämna sitt hem i Karelen för andra gången blev hennes familj hämtade med lastbil då hon som beskrivits tvingades ut till landsvägen för att ta hand om boskapen, i flera veckor. Alla familjer som lämnade Karelen fick för lite tid att packa ihop sina saker innan de behövde fly. Det skapade otrolig stress hos föräldrar som Mailas mamma och detta kan inte ha passerat förbi barnen. Situationen var liknande för flera andra barn eftersom de flesta fick ansvar för sina mindre syskon. Framförallt för de barnen som reste till Sverige med yngre syskon där alla var ovetande om vad som komma skulle. De tvingades iväg på resa ovetandes om vart de var på väg, när de skulle träffa sina föräldrar igen och om de skulle få leva tillsammans med sina syskon. Passning av yngre syskon var något som tillhörde denna tid men som förstärktes ytterligare av krigets påfrestningar.¹⁰³

Barnens berättelser bekräftar i de flesta fall att de hade både arbete och skola i ung ålder och därav inte hade någon fritid eller lek. Många familjer var också mycket fattiga i framförallt Finland vilket kan vara en orsak till att det inte var möjligt att låta barnen ha fritidsaktiviteter. Det har tydliggjorts att barnen fick ta mer ansvarstagande roller när kriget pågick för att det krävdes av situationen.¹⁰⁴ Bara faktumet att de tog den rollen minskade tiden för dem att agera och leka som barn gör. Allt som barnen gjorde har Finland senare beskrivit som hjältedåd eftersom de tog på sig den vuxna ansvarstagande rollen.¹⁰⁵

Hänsyn måste tas till att Maila själv bedömde att delaktigheten i arbetet med hennes hem framkallade att hon kände sig mer vuxen, hon såg det som något positivt där hon fick känna sig behövd. Därav kan denna händelse ses i både positiv och negativ mening i hennes fall, det bekräftar också att barnen kunde känna sig mer vuxna på grund av att de fick arbeta hårt. Det finns även andra berättelser i böckerna som beskriver barn som inte uppgett att det de utsatts för var något av negativ påverkan. En del barn som förflyttats till Sverige behövde delta i processen när fosterföräldrarna var i domstol mot barnens biologiska föräldrar, där barnen

¹⁰³ För mer information se även: Johanna Sköld, Ingrid Söderlind, 2018. Där beskrivs att kriget innebar stora påfrestningar på familjerna som separerades.

¹⁰⁴ För mer information se även: Johanna Sköld, Ingrid Söderlind, 2018. De beskriver att barnen som arbetade blev porträtterade som mer kompetenta och tog på sig vuxna ansvarsuppgifter. Det finns även här fler exempel på barn som uttrycktes vara föräldrar till sina syskon.

¹⁰⁵ För mer information se även: Johanna Sköld, Ingrid Söderlind, 2018. De beskriver att barnen tog den plats som föräldrarna inte orkade eller fanns till för att göra när kriget pågick. Det tas upp exempel på uppgifter som barnen genomförde som var vuxet av dem.

själva beskrev en känsla av ångest, rädsla och sömnlöshet. Rättegångarna pågick i många fall i flera år och innebar därför stor brist på vila hos barnen.¹⁰⁶ Det togs inte heller någon hänsyn till vad som var barnens bästa i detta fall.

Alla delar av Artikel 31 är kopplade till övriga delar av konventionen och finns för att förstärka dem för att förbättra livet för barn. Begreppen som finns i artiklarna tillsammans förklarar i viss mån vad som krävs för att skydda barndomen. I vilken utsträckning behoven uppfylls påverkar hur barndomen blir, deras utveckling, återhämtning, och att alla barnets rättigheter blir uppfyllda.¹⁰⁷ Med detta menas att det som tydliggjorts ingår i dessa begrepp kan i detta fall ha haft inverkan på informantens barndom. Barnen i finska vinterkriget fick ingen förståelse från omgivningen för deras utvecklingsprocess eller hur deras psykiska mående var varken under krigets problematik eller när de tvingades arbeta i hemmet. Behoven som tagits upp kan i stor utsträckning ifrågasättas om dem uppfylldes för barnen och kan därav menas ha minskat deras möjligheter till utveckling.

Evakeringen innebar stor ansträngning för framförallt barn som Maila och all tid som spenderades med att sköta om boskapen. Dessutom var ovetskapen om vad som skulle komma närmast en stressfaktor som påverkade möjligheten att slappna av och vila för alla barnen. Här tydliggörs att barn behöver lek för att hitta tillbaka till sig själva efter det trauma som ett krig är. Det framgår även av att Maila aldrig funnits tid eller utrymme för att slappna av och fundera över vad som skett henne. Hela hennes barndom bestod av uppdrag som hon blivit tillsagd att hantera och hade därför inte utrymme till att titta tillbaka eller bemöta dem känslor som möjligtvis kunde uppstå under tiden. Detta kan ha skapat svårigheter att möta dessa också senare i livet vilket framkommer av Lagnebros analys av sina intervjuer med vuxna krigsbarn. Det finnes även studier redovisade under 2017 som tyder på att barn till krigsbarn som skickades till Sverige under kriget i större utsträckning riskerar att hamna i psykisk ohälsa än andra. Detta visades sig stämma på kvinnorna däremot inte hos männen.¹⁰⁸

De behov som framförallt vid flertalet tillfällen inte uppfyllts i vad informanten och de andra barnens historier beskriver tillhör Artikel 3, Artikel 12, Artikel 28 och Artikel 31. Det finnes många exempel när dessa behov saknas i Mailas liv och de anses vara viktiga delar i ett barns uppväxt idag. Det blir också tydligt i texten att relationen mellan behoven och praktiken inte

¹⁰⁶ Pertti Kavén, 1994, s. 150

¹⁰⁷ CRC/C/GC/17, 2013, s. 5

¹⁰⁸ Elin Bäckström, 2017, *Uppsala Universitet*, Ny studie: Krigsbarns psykiska ohälsa kan gå i arv, <https://www.uu.se/nyheter-press/nyheter/artikel/?id=9762&typ=artikel> Hämtad: 18.12.13

alltid är helt självklara. Vissa situationer som barnen utsattes för kan ses som bristfälligt i uppfyllandet av deras behov, det innebär inte alltid att barnet far illa. Här passar exemplet där Maila var med och byggde sitt hem när familjen lämnat Karelen. Hon såg det som en rolig uppgift och var glad att hon fick vara delaktig i detta.

Kritik mot Barnkonventionen som redskap

Jonathan Josefsson vid Linköpings universitet analyserar i sin avhandling den problematik som kan uppstå när Barnkonventionen används som ram för analys av vad barn har rätt till. En kritik är att den akademiska analysen av barns rättigheter kan tagits ur sin kontext och fastnat vid den universella idén om rättigheter och dess implementering. Här menas att den socio-ekonomiska kontexten och de sätt som barns rättigheter beskrivs och fungerar förbises.¹⁰⁹

En annan kritik han framför är att akademien antar Barnkonventionen som ett ramverk i analyser vilket har resulterat i att den teoretiska grundaspekten i barnens rättigheter försvinner. Den hegemoniska status som konventionen fått har hindrat möjligheten att kritisera den och att fortsätta fördjupningen i barns rättigheter allmänt. Han menar att konventionen har ersatt mer komplexa teorier om barns rättigheter.¹¹⁰

Författaren vill belysa att konventionen här används på ett okonventionellt sätt genom användandet av begreppen som redskap för att belysa problematik i barnens uppväxt. Det kan skapa andra diskussioner än riskerna som finns om konventionen använts i sin helhet. Det är ytterst relevant på vilket sätt konventionen används i analysen för att denna kritik ska vara aktuell. Fokuset i uppsatsen är att belysa barnens situation och inte deras individuella skillnader eller förutsättningar. Det är i första hand begrepp ur konventionen som används och inga antaganden tas om att barnen inte har andra eller ytterligare behov. Varje barn är unikt och det kan därför inte generaliseras hur vida alla barnen mår bäst av att specifikt dessa behov blir uppfyllda.

¹⁰⁹ Jonathan Josefsson, 2016, *Children at the Borders*, Department of Thematic Studies – Child Studies, LiU-
Tryck: Linköping, s. 14

¹¹⁰ Jonathan Josefsson, 2016, s. 14

5 Slutsats

Det har visats korrekt att barnen tog en ansvarstagande roll för att det krävdes i deras situation. Det har återgetts många historier både från när barnen evakuerades och när dem förflyttades till fosterfamiljer i Sverige som visar på detta. De hamnade i situationer som skapade oro, rädsla och uppgivenhet hos många av dem. Det beskrevs att de inte kände något sammanhang och de avvisade sina känslor. Barnen användes som propaganda i krigstiden när dem skickades till Sverige och därför prioriterades inte barnens behov och vad dem faktiskt utsattes för alls. Det går inte att finna att barnen i någon större utsträckning hade en vuxen som dem förlitade sig på eller kände trygghet i så dem fann det i sig själva. Rollen togs för att de i vissa fall inte visste när de skulle träffa sina föräldrar igen, de behövde ta hand om sina yngre syskon och tog på så vis den roll som deras föräldrar i de flesta fall tidigare hade haft. Liknande problematik förekommer i Lillemor Lagnebros doktorsavhandling. Det fanns även källor som varnade om detta redan när kriget och förflyttningarna pågick men detta togs inte på allvar eller prioriterades.

Det finns återgivet i flera av forskarnas böcker att det som skedde med barnen har haft konsekvenser för dem i vuxen ålder. Tydligt är att barnen haft svårt att visa känslor i vuxen ålder men också svårigheterna att finna tillhörighet som tagits upp tidigare i uppsatsen. Dessa konsekvenser hade kunnat förebyggas och det har gjorts en del forskning på denna problematik. Därför bedöms det vara viktigt att se över om liknande problematik finns i nutidens krig och konflikter. Detta forskningsämne kan vara fortsatt intressant för andra forskare att titta på för att se över hur barn som flytt nu har påverkats av det och vilken roll de haft i familjerna och på flykten. Rollen som barnen fick i vinterkriget kom delvis också av den tid som de levde i där det ställdes höga krav på barn att ta ansvar i sina hem och familjer.

En historisk analys var här fördelaktig för att den belyst vad som varit problematiskt i en förgångna tid, där hela perspektivet finns tillgängligt att ta del av. Analyser av nutiden riskerar att missa delar av vad som sker eftersom den analyserar något den själv befinner sig i. Där ges inte heller samma utrymme att lära sig utav det eftersom det i någon mån fortfarande pågår. Den historiska analysen kan ge nytt ljus på problem som funnits genom alla tider fram till idag och synliggöra att problematiken i viss mån återstår.

Ämnet är relevant än idag av den anledningen att barn fortfarande är på flykt i världen på grund av krig och konflikt i deras hemländer. Det finns garanterat många berättelser från idag som liknar de som barnen i denna uppsats har redogjort för. Svårigheterna som barnen ställdes inför

då riskerar att även uppstå när familjer flyr idag. Idag har vi Barnkonventionen som juridiskt hjälpmedel och vägledning för att skydda barnen, det kan dock vara svårt att implementera detta regelverk. Krig innebär komplexitet och svårigheter som för barn som blivit uppmärksammat i denna uppsats. Det behövs att detta ses över för att våra barn idag ska känna sig trygga och få en uppväxt och barndom som de utvecklas av och kan se tillbaka på där viktiga behov blivit uppfyllda.

Bibliografi

Litteratur

Gustavsson, Martin & Svanström Yvonne (red.), 2018, *Metod, guide för historiska studier*, Studentlitteratur: Lund

Holm, Kristina(red.), 2008, Handbok om Barnkonventionen, *UNICEF Sverige*, Printing Malmö AB: Malmö, Hämtad: 18.11.27

Häggström, Terttu (Red.), 2003, *Finska krigsbarns livsberättelser, att leva med uppbrott och rotlöshet*, Luleå Tryck: Luleå.

Josefsson, Jonathan, 2016, *Children at the Borders*, Department of Thematic Studies – Child Studies, LiU-Tryck: Linköping, Hämtad: 18.12.17

Kavén, Pertti, 1994, *70 000 små öden, Finlands krigsbarn*, Sahlgrens förlag: Ojalampi

Lagnebro, Lillemor, 1994, *Finska Krigsbarn*, Umeå universitet: Umeå

Nehlin, Ann, 2009, *Exporting visions and saving children – the Swedish Save the children Fund*, Department of Child Studies, Linköpings University, LIU-Tryck: Linköping, Hämtad: 18.12.17

Seppänen, Unto, översatt av Krook, Kajsa, 1955, *Flykten från Karelen*, Tammerfors handelstryckeri: Tammerfors

Sköld, Johanna & Söderlind, Ingrid, 2018, Agentic Subjects and Objects of Political Propaganda: Swedish Media Representations of Children in the Mobilization For Supporting Finland During World War II, I: *Journal of the History of Childhood and Youth*, 11(1), 27-46, Johns Hopkins University Press, Hämtad: 18.12.17

Vastamäki, Katarina, 2009, *Min pappa – ett krigsbarn*, Books on Demand: Visby

Konventionstexter

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14, 2013, om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet, *FN:s Kommitté för barnets rättigheter*, CRC/C/GC/14

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 17, 2013, om Barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet (art. 31), *FN:s Kommitté för barnets rättigheter*, CRC/C/GC/17

Convention on the Rights of the Child, 1989, Barnkonventionen, *FN:s Kommitté för barnets rättigheter*, CRC

Övriga Internetkällor

Bäckström, Elin, 2017, *Uppsala Universitet*, Ny studie: Krigsbarns psykiska ohälsa kan gå i arv, <https://www.uu.se/nyheter-press/nyheter/artikel/?id=9762&typ=artikel>
Hämtad: 18.12.13

The United Nations, u.å., *Enade för mänskliga rättigheter*, <http://www.enadeformanskligarattigheter.se/what-are-human-rights/brief-history/the-united-nations.html> Hämtad: 18.10.03

Kavén, Pertti, 2013, De finska krigsbarnen, I: *Populärhistoria*, <https://popularhistoria.se/krig/andra-varldskriget/de-finska-krigsbarnen>
Hämtad: 18.10.03

Kurtén Lindberg, Birgitta, 2001, Flykten från Karelen, I: *Populärhistoria*, <https://popularhistoria.se/krig/andra-varldskriget/flykten-fran-karelen> Hämtad: 18.12.07

Sovjetunionen anfaller Finland, u.å., *Levande historia*, <https://www.levandehistoria.se/fakta-om-forintelsen/andra-varldskriget/september-december-1939/sovjetunionen-anfaller-finland> Hämtad: 18.10.30

Raune, Inger (red.), senast uppdaterad 2009, Minnet börjar förändras redan vid tjugo, I: *Äldre i centrum*, <http://www.aldreicentrum.se/till-tidskriften/2004-2002/Nr-42003--Nar-hjarnan-sviktat/Minnet-borjar-forandras-redan-vid-tjugo/> Hämtad: 18.10.10

Rovsing, Jesper & Weper, Torsten, 2010, Vinterkriget, Gerillakrig i 40-graders kyla, *Världens historia*, Illustrerad Vetenskap, <https://varldenshistoria.se/krig/andra-varldskriget/vinterkriget-gerillakrig-i-40-graders-kyla> Hämtad: 18.10.24

Övriga källor

Intervjuinspelning med Aulis Järnström, 2009, Avlyssnad: 18.10.28

Intervju med Maila Ahotupa, 18.10.27